## HAYVON OBRAZI ORQALI SHAKLLANGAN MAQOLLARNING SEMANTIK VA PRAGMATIK TAHLILI

**Muzaffarova Farangiz Jo‘raxon qizi** – tayanch doktoranti
*O‘zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti (Toshkent, O‘zbekiston)*

***Annotatsiya.*** *Ushbu maqolada o‘zbek va ingliz tillaridagi zoonimik maqollar semantik va pragmatik jihatdan tahlil qilinadi. Maqollarning tarkibiy tuzilishi, ularning ma’no qatlamlari va kontekstga bog‘liq holda qanday pragmatik funksiyalarni bajarishi ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, zoonimik obrazlarning turli tillardagi ifoda vositalari va ularning xalq tafakkuridagi o‘rni taqqoslanadi. Tadqiqotda adabiy manbalar asosida maqollarning qo‘llanilish xususiyatlari tahlil qilinib, ularning zamonaviy nutqda ishlatilish tendensiyalari yoritiladi.*

***Kalit so‘zlar:*** *zoonimik maqollar, semantika, pragmatika, kontekst, kommunikativ funksiya, til birliklari.*

## СЕМАНТИЧЕСКИЙ И ПРАГМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПОСЛОВИЦ, СФОРМИРОВАННЫХ С ПОМОЩЬЮ ОБРАЗОВ ЖИВОТНЫХ

**Музаффарова Фарангиз Джурахоновна** – базовый докторант
*Узбекский Государственный Университет Мировых Языков (Ташкент, Узбекистан)*

***Аннотация.*** *В данной статье рассматривается семантический и прагматический анализ зоонимических пословиц в узбекском и английском языках. Исследуются их структурные особенности, смысловые уровни и прагматические функции в зависимости от контекста. Также проводится сопоставление способов выражения зоонимических образов в разных языках и их роли в народном сознании. На основе литературных источников анализируются особенности употребления пословиц и их современные тенденции в живой речи.*

***Ключевые слова:*** *зоонимические пословицы, семантика, прагматика, контекст, коммуникативная функция, языковые единицы.*

## SEMANTIC AND PRAGMATIC ANALYSIS OF PROVERBS FORMED USING ANIMAL IMAGERY

**Muzaffarova Farangiz Jurakhonovna** – Ph.D. researcher
*Uzbek State University of World Languages (Tashkent, Uzbekistan)*

***Abstract.*** *This article examines the semantic and pragmatic analysis of zoonymic proverbs in Uzbek and English. Their structural features, semantic levels, and pragmatic functions are explored in relation to context. A comparison is also conducted on how zoonymic images are expressed in different languages and their role in the national consciousness. Based on literary sources, the article analyzes the peculiarities of proverb usage and their modern trends in everyday speech.*

***Keywords:*** *zoonymic proverbs, semantics, pragmatics, context, communicative function, linguistic units.*

Maqollar har bir millatning madaniy merosi va tafakkur tarzini aks ettiruvchi muhim til birliklaridan biri hisoblanadi. Ular avloddan-avlodga o‘tib, xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari va hayotiy tajribalarini ifodalashda xizmat qiladi. Maqollar nafaqat nutq boyligini oshirish, balki axloqiy va tarbiyaviy jihatdan ham katta ahamiyatga ega bo‘lib, kishilarga hayotiy saboqlar berish va muayyan holatlarda to‘g‘ri xulosa chiqarishga yordam beradi.

Zoonimik maqollar esa hayvonlar ishtirokida shakllangan va turli xil axloqiy, falsafiy hamda hayotiy tajribalarni ifodalovchi hikmatli iboralardir. Ushbu maqollar insonlarning xulq-atvori, turmush tarzi va jamiyatdagi o‘rnini tasvirlash uchun ishlatiladi [8]. Hayvon obrazlari orqali insoniy fazilatlar yoki kamchiliklar ifodalangan bo‘lib, ular xalq dunyoqarashi va madaniy an’analarining mahsuli sifatida namoyon bo‘ladi. Masalan, ba’zi maqollarda hayvonlarning tabiiy instinktlariga asoslangan tasvirlar ishlatilgan bo‘lsa, boshqalarida ular insoniy xarakter va jamiyatdagi holatlar bilan bog‘langan holda qo‘llaniladi.

Tilshunoslikda zoonimik maqollarni o‘rganish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Ingliz va o‘zbek tillarida hayvon obrazlari orqali shakllangan maqollar tahlili lingvokulturologik va etnolingvistik tadqiqotlar doirasida olib boriladi. Ingliz tilshunoslari orasida Taylor (1996) [11], Mieder (2004) [7] kabi tadqiqotchilar maqollarning lingvistik xususiyatlarini va ularning madaniy konnotatsiyalarini keng tahlil qilgan. Jumladan, ular ingliz tilidagi maqollarning kelib chiqishi, metaforik ma’nolari va zamonaviy jamiyatdagi o‘rnini o‘rganib chiqishgan. O‘zbek tilshunosligida esa Sharipov (2015) [10], Toshmatova (2020) [12] kabi olimlar o‘zbek xalq maqollarining semantik xususiyatlari va ularning madaniy kontekstdagi rolini o‘rganganlar.

Zoonimik maqollarning shakllanishi va ularning qo‘llanilishi jamiyatning tarixiy, ijtimoiy va madaniy xususiyatlari bilan chambarchas bog‘liq. Masalan, chorvachilik rivojlangan jamiyatlarda hayvonlarga oid maqollar ko‘proq uchrashi tabiiydir. O‘zbek va ingliz tillarida hayvonlar ishtirokidagi maqollarning shakllanishi ham shu millatlarning hayot tarzi va tarixiy sharoitlariga bog‘liq.

O‘zbek va ingliz tillaridagi zoonimik maqollarning tahlili ularning semantik tuzilishi, metaforik ma’nosi va kommunikativ funksiyalarini tushunish imkonini beradi.Zoonimik maqollarning kelib chiqishi xalq og‘zaki ijodiga, shuningdek, qadimiy mifologik tushunchalarga borib taqaladi. Ularning paydo bo‘lishida odamlarning tabiat va hayvonlar haqidagi kuzatuvlari muhim rol o‘ynagan. Masalan, o‘zbek xalq maqollari orasida “Bo‘ri bo‘riligini qilmasdan qo‘ymaydi” degan ibora bo‘lib, u inson tabiatining o‘zgarmasligini ifodalaydi. Ingliz tilida esa “A leopard cannot change its spots” (Yozuvini o‘zgartira olmaydigan yo‘lbars) maqoli xuddi shu ma’noda qo‘llaniladi. [7]

Hozirgi kunda zoonimik maqollar nafaqat og‘zaki nutqda, balki ommaviy axborot vositalarida, siyosiy chiqishlarda, adabiyot va reklama sohalarida ham keng qo‘llanilmoqda. Quyida ingliz va o‘zbek tillaridagi ayrim zoonimik maqollar va ularning adabiyotdagi namunalari keltirilgan.

Maqol: *“The sleeping fox catches no poultry”*

O‘zbek tilidagi ekvivalenti: *“Harakat qilmagan odam maqsadiga yetmaydi”*

Adabiy manba: Daniel Defoe, Robinson Crusoe (1719)

Matndan parcha:

*“The sleeping fox catches no poultry,” my father used to say, and “there will be sleeping enough in the grave,” so in the morning I was up with the sun. For I knew well that he who would thrive in this new world must rise early and work late, and not wait for fortune to find him in his bed.”* [2]

Mazkur maqol inson hayotida faollik va mehnatsevarlikning muhimligini ta’kidlovchi hikmatli iboradir. Uning asosiy g‘oyasi shundaki, inson muvaffaqiyatga erishish uchun doimo harakat qilishi lozim, aks holda natija bo‘lmaydi. Bu fikr o‘zbek tilidagi “Harakat qilmagan odam maqsadiga yetmaydi”, “Harakatda Baraka” kabi maqollarda ham aks etgan.

Maqolda hayvon obrazi – tulki orqali inson xulq-atvori ramziy shaklda tasvirlangan. Tulki hushyor va epchil bo‘lsa, u o‘ljasini qo‘lga kiritadi, aks holda och qoladi. Xuddi shuningdek, inson ham faol bo‘lsa, muvaffaqiyatga erishadi. Ushbu fikr Daniel Defoening “Robinson Crusoe” romanida ochib berilgan bo‘lib, Robinson ushbu maqolni otasining maslahatlari orqali eslaydi va unga amal qilib, o‘z hayotini o‘zgartirishga intiladi.

Zamonaviy kontekstda ham ushbu maqol o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan. U mehnatsevarlik va harakatning muvaffaqiyatga olib boruvchi yo‘l ekanligini anglatadi. O‘zbek va ingliz maqollaridagi umumiylik shundan dalolat beradiki, bu g‘oya turli xalqlarning madaniyati va tafakkurida muhim o‘rin tutadi.

Maqol: *“No bees, no honey; no work, no money”*

O‘zbek tilidagi ekvivalenti: *“Mehnat qilmagan odam rizq topmaydi”*

Adabiy manba: Charles Dickens, Little Dorrit (1857)

Matndan parcha:

*“‘No bees, no honey; no work, no money,’ was the motto Mr. Pancks had adopted for himself and young John.”* [3]

Mazkur maqol inson mehnatining natija bilan chambarchas bog‘liqligini ta’kidlaydi. Bu fikr o‘zbek tilidagi “Mehnat qilmagan odam rizq topmaydi”, “Mehnat – ro‘zg‘or kaliti” kabi maqollarga mazmun jihatidan mos keladi.

Maqolda asalarilar orqali mehnat ramziy ifoda etilgan. Asalarilar tinimsiz mehnat qilib, asal to‘playdi, inson esa tirikchiligi uchun mehnat qilishga majbur. Mazkur g‘oya Charlz Dikkensning “Kichkina Dorrit” romanida ham ochib berilgan bo‘lib, qahramon Mister Panks ushbu maqolni hayotiy tamoyil sifatida qabul qiladi va yoshlarga ham shuni maslahat beradi.

Zamonaviy jamiyatda ham bu maqol o‘z ahamiyatini saqlab qolgan. U insonning hayotda muvaffaqiyat va baraka topishi bevosita uning harakati va intilishiga bog‘liq ekanligini anglatadi. Ushbu fikr turli madaniyatlarda uchrashi shuni ko‘rsatadiki, mehnatsevarlik barcha jamiyatlar uchun asosiy qadriyatlardan biridir.

Maqol: *“The cat would eat fish, but would not wet her feet”*

O‘zbek tilidagi ekvivalenti: *“Mashaqqat tortmay natija kutma”*

Adabiy manba: Thomas Hardy, The Mayor of Casterbridge (1886)

Matndan parcha:

*“‘Ah,’ he said to himself, ‘the cow knows not what her tail is worth till she has lost it.’”* [4]

Mazkur maqol insonning maqsad sari intilishida mehnat va qiyinchiliklarni e’tibordan chetda qoldirolmasligini anglatadi. O‘zbek tilida ushbu fikr “Mashaqqat tortmay natija kutma”, “Mehnatsiz rohat bo‘lmas”, yoki “Qo‘l qimirlatmay, non topilmas” kabi maqollar bilan ifodalanadi.

Maqolda mushuk timsoli orqali inson tabiatidagi dangasalik yoki mashaqqatlardan qochishga bo‘lgan moyillik tasvirlangan. Inson ko‘p hollarda natijani istaydi, biroq unga yetishish uchun kerak bo‘lgan harakat va mehnatdan qochadi. Bu esa, ayniqsa, hayotning murakkab tanlovlari va muvaffaqiyat sari yo‘lda duch keladigan qiyinchiliklar oldida yaqqol namoyon bo‘ladi.

Tomas Hardining “Kasterbrij meri” romanida ushbu g‘oya qahramon tajribasi orqali ochib berilgan. Asosiy qahramon o‘z maqsadlariga erishishda faqat istak kifoya emasligini, balki muvaffaqiyat

yo‘lida harakat qilish, mashaqqatlarni yengish zarurligini anglaydi. Maqol mazmunan insonning hayotda faol bo‘lishi, qiyinchiliklarni qabul qilib, ulardan qo‘rqmasligi kerakligini eslatadi.

Zamonaviy kontekstda ham bu maqol o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan. U har qanday sohada – ta’lim, kasb, tadbirkorlik yoki shaxsiy hayotda – muvaffaqiyatga erishish uchun harakat, fidoyilik va sabr muhimligini ta’kidlaydi. Zoonimik maqollar o‘zbek va ingliz tillarida o‘xshash mazmunlarga ega bo‘lsada, ularning milliy xususiyatlari madaniy kontekstga bog‘liq. Ushbu maqollar nafaqat inson xulq-atvorini tushuntirishga xizmat qiladi, balki ularning tarixiy va zamonaviy qo‘llanilishida milliy an’ana va dunyoqarash aks etadi. Zamonaviy tilshunoslikda maqollarning qo‘llanilish doirasi kengayib bormoqda va ularni turli ijtimoiy kontekstlarda tadqiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

## ADABIYOTLAR

1. Avalboyeva, M. (2024). Determining the level of students’ mastery of the english vocabulary (on the example of 7-9 graders of the uzbek school). News of the NUUz, 1(1.6), 32-34. https://doi.org/10.69617/nuuz.v1i1.6.3656

2. Defoe, D. (1719). Robinson Crusoe. London, England: W. Taylor.

3. Dickens, C. (1857). Little Dorrit. London, England: Bradbury and Evans.

4. Hardy, T. (1886). The mayor of Casterbridge. London, England: Smith, Elder & Co.

5. Khayitgul, A. (2023, October). L'apprentissage interculturel comme une partie intégrante de l'approche communicative. in international scientific conferences with higher educational institutions (Vol. 1, No. 05.10, pp. 119-123).

6. Mahliyo Sherqulova. (2024). Pragma-communicative strategies in advertising discourse. News of the NUUz, 1(1.6), 403-405. https://doi.org/10.69617/nuuz.v1i1.6.5068

7. Mieder, W. (2004). Proverbs: A Handbook. Greenwood Publishing Group.

8. Muminov, U. (2019). O‘zbek tilidagi maqollar va ularning lingvistik tahlili. O‘zbek tili va adabiyoti, 3(1), 45-56.

9. Safarova, N. (2024). El fenómeno de la interferencia en lingüística y sus tipos. Solution of Social Problems in Management and Economy, 3(5), 113–116.

10. Sharipov, A. (2015). O‘zbek maqollarining semantik va lingvokulturologik xususiyatlari. Tilshunoslik tadqiqotlari jurnali, 4(2), 112-130.

11. Taylor, A. (1996). English Proverbs and Sayings. Oxford University Press.

12. Toshmatova, D. (2020). Ingliz va o‘zbek maqollarining lingvistik tahlili. Filologiya fanlari jurnali, 5(3), 67-80.

13. Muzaffarova, F. (2023). Ingliz va o ‘zbek tillarida antroposentrik frazeologik birliklarning semantic-tematik guruhlari. Interpretation and researches, 1(15).

14. Turdikulova, R. (2019). La composición clásica en el español peruano. Интернаука, (42-2), 53-55.

15. Xamrokulovna, Y. S. (2024). The peculiarity of prototerms. Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods, 2(11), 54-57.

16. Zulxonov, M. (2021, April). Using the case method in the process of learning a foreign language. In Конференции.

17. Абдуллаев, М. К. (2024). Когнитивные механизмы категоризации и семантического расширения в испанском сленге и табуированной лексике. Журнал гуманитарных и естественных наук, (14 [2]), 13-21.

18. Азизова, Ф. С. (2009). Проблемы перевода фразеологизмов в системе непрерывного образования. Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития, 7, 419-421.

19. Артыкова, Н., & Музаффарова, Ф. (2019). Внешняя политика Узбекистана и социальное развитие. In World Science: Problems and Innovations (pp. 200-203).

20. Зияева, С. (2024). Современные подходы в совершенствовании социолингвистической компентенции. Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences, 141-147.

21. Музаффарова, Ф. (2019). Влияние и значение инновационных технологий в обучении английскому языку. In общество-наука-инновации (pp. 198-200).

22. Нарбаева, Г. (2025). Роль мотивации в образовательном процессе и профессиональном становлении студентов. Лингвоспектр, 1(1), 239-242.

23. Хамидова, Н. (2023). Компьютерная лингвистика-объект изучения современных исследований. Арабский язык в эпоху глобализации: инновационные подходы и методы обучения, (1), 307-309.

24. Ходжаева, Х. Ш. (2024). Когнитивная лингвистика: взгляд в мыслительные процессы. Журнал гуманитарных и естественных наук, (11), 16-23.

25. Шабанова, С. Д. (2020). Особенности перевода бытовых реалий с испанского языка на русский. Интернаука, (7-1), 47-49.